

Zrinka BULJEVIĆ

STAKLENI INVENTAR S EREŠOVIH, ŠILJGOVIH
I POPOVIH BARA U VIDU

INVENTAIRE EN VERRE PROVENANT DE EREŠOVE BARE,
ŠILJGOVE BARE ET POPOVE BARE À VID

UDK: 904 : 748 (497.5 Bare) "652"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 10. 1. 2002.

Odobreno: 15. 3. 2002.

Zrinka Buljević

HR, 21000 SPLIT

Arheološki muzej

Zrinsko-Frankopanska 25

U ovom se radu obrađuje stakleni inventar, uglavnom ulomci, s triju naronitanskih lokaliteta: Erešovih bara, Popovih bara i Šiljegovih bara. Staklo je pretežito starokršćansko; jedino je materijal iz Šiljegovih bara moguće ranije datirati, kao i tek pokoji primjerak iz Erešovih bara: ulomak posude s vertikalnim rebrima, kampaniformni balzamarij.

KONIČNE SVJETILJKE-ČAŠE S HORIZONTALNIM ŽLJEBOVIMA

1. inv. br. 1138, Erešove bare, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 12,7 cm, pr. oboda 11,4-11,5 cm, gotovo bezbojno staklo;

dio tijela s trima horizontalnim žljebovima, konveksan obod poliranoga ruba;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

2. inv. br. 1139, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 10,8 cm, pr. oboda 11,4-11,5 cm, gotovo bezbojno staklo;

dio tijela s trima horizontalnim žljebovima, konveksan obod poliranoga ruba;

kat. br. 1 i 2 moguće su dijelovi iste posude, međutim, u presjeku su drukčijega zelenoga odsjaja;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

---

* Ovaj rad sastavni je dio posebnog otiska Naroni III.

** Crteži: Zoran Podrug, konzervacija: Ika Prpa-Stojanac.

3. inv. br. 1140, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 4 cm, gotovo bezbojno staklo;

dio tijela s dvama horizontalnim žljebovima, konveksan obod poliranoga ruba;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

4. inv. br. 1141, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 4,3 cm, gotovo bezbojno staklo;

dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom;

moгуće je dio posuda pod kat. br. 1 i 2, odnosno 3;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

5. inv. br. 1142, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 6,1 cm, gotovo bezbojno staklo;

donji dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom i dijelom konkavnoga dna;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

6. inv. br. 1171, Erešove bare, apsida bazilike, sektor 1;

sač. vis. 3,1 cm, pr. dna 1 cm, gotovo bezbojno staklo;

donji dio tijela s konično-konkavnim dnom maloga promjera;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

7. inv. br. 1143, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 85 cm od temeljne stope sjevernoga broda;

sač. vis. 4,3 cm, gotovo bezbojno staklo modričasta odsjaja;

dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom;

druga pol. 4., prva pol. 5. st. (?)

8. inv. br. 1252, Erešove bare, "hodnik" uz južni zid crkve, prostor između poprječnoga zida vile i zida ispred apside;

sač. visina 2,5 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkaste nijanse;

gornji dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom na konveksnu obodu nopoliranoga ruba;

druga pol. 4., prva pol. 5. st.

9. inv. br. 1164, Erešove bare, u rovu južno uz apsidu, sektor 3;

sač. vis. 2,8 cm, prozirno staklo zelenkaste nijanse;

gornji dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom na konveksnu obodu nopoliranoga ruba;

druga pol. 4., prva pol. 5. st. (?)

10. inv. br. 1152, Šiljegove bare, parcela pok. Tomislava Šiljega;

sač. vis. 5,6 cm, prozirno staklo zelene nijanse;

dio tijela s dvama horizontalnim žljebovima;

druga pol. 4., prva pol. 5. st. (?)

Ulomci navedeni pod prvih šest kataloških brojeva vjerojatno su sastavljali tri ili četiri slične posude ujednačene kvalitete stakla i nijanse zelenkasta odsjaja.

Tijekom kasnoantičkoga razdoblja (do godine 450.) konične čaše-svjetiljke, uglavnom, imaju odrubljene i nedorađene obode. Ranije su čaše, barem prazne, mogle stajati na dostatno širokim dnima. Postupno su se dna sužavala, pa ako je konična čaša služila za piće trebalo ga je ispiti i čašu okrenuti naopako (VAN LITH 1988).

Za razliku od keramičkih lucerni, u cijelosti punjenih uljem, staklene svjetiljke punjene su vodom na kojoj je plivalo ulje s učvršćenim fitiljem. Staklene su svjetiljke gorjele dulje i sjajnije od keramičkih. Tako je staklena svjetiljka napunjena s 350 ml vode i 100 ml ricinusova ulja gorjela bezdimnim plamenom 2 sata i 45 minuta uz samo jedno podešavanje fitilja, jačine svijeće 1,36 kandela. Čini se da su staklene svjetiljke istočno-mediteranska, moguće sirijsko-palestinska inovacija 4. st. Uskoro su se istodobno proizvodile i na zapadu, u rajnskim radionicama. Najranije staklene svjetiljke su polukuglaste zdjelice s ručicama koje su omogućavale pojedinačno vješanje i konusi koji su se mogli umetnuti u metalne držače polikandila.

Nisu u širokoj uporabi prije druge pol. 4. st. (STERN 1999).

Literatura: STERNINI 2001, p. 26/27, sl. 9 na p. 46/47; STERN 1999, p. 479/480; CHEVALIER 1999, sl. 4c; FADIĆ 1997, kat. br. 211 na p. 202, p. 90; BULJEVIĆ 1994, kat. br. 13 na p. 262, p. 259¹; RUŽIĆ 1994, tip VII/12b i c na p. 93, p. 61, T. XXXVIII, 6, T. XXXIX, 1, 6, 8-10, T. XL, 3, kat. br. 973, 1015, 1020-1024, 1031-1040, 1041-1042 na p. 51/52; BIAGGIO SIMONA 1991, p. 99-101, T. 10, 234.1.001, sl. 46; VAN LITH 1988, p. 62; ŠARANOVIC-SVETEK 1986, p. 18, skupina III, tip 8B, T. IV, 2, kat. br. 48-51 na p. 61; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 54, T. 43, 314, oblik 53, T. 42, 293 i 294; ŠUBIC 1976, p. 46, kat. br. 57, T. VII, 58; HAYES 1975, p. 88/89, kat. br. 477, T. 31, sl. 11, p. 121; BURGER 1966, p. 137, tip 7, sl. 125, T. CIII, 6-8, T. CIV, 1-5; ISINGS 1957, oblik 106, p. 126-131

KONIČNA ČAŠA S HORIZONTALNIM ŽLJEBOVIMA

11. inv. br. 1151, Šiljegove bare, parcela pok. Tomislava Šiljega;
sač. vis. 5,7 cm, pr. dna 3 cm, prozirno staklo zelene nijanse;
donji dio tijela s dvama horizontalnim žljebovima i blago konkavnim dnom;
1., 2. st.

¹ Čaša svjetiljka (FADIĆ 1997, BULJEVIĆ 1994) nadena je 1937. u okolini Biograda. Uvedena je pod inv. br. G 1602; vidi CHEVALIER 1999, sl. 4c, p. 171, bilj. 51

Literatura: FADIĆ 1997, kat. br. 197 na p. 196, p. 89; BONNET BOREL 1997, p. 28, AV V 43, T. 9; RAVAGNAN 1994, p. 126 i 128, kat. br. 239; RUŽIĆ 1994, tip VII/12b, T. XXXVIII, 13, kat. br. 1014 na p. 51; BIAGGIO SIMONA 1991, p. 99-101, T. 10, sl. 45, 46; GLUŠČEVIĆ 1986, forma 6, pp. 261-263; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 52a i 53a (Isings 106); BUCOVALĂ 1968, p. 45, br. 41; ISINGS 1957, oblik 29 na p. 44 ; VESSBERG 1952, p. 121, tip A III, T. III, 21 i T. XII, 6

ZDJELICA S HORIZONTALNIM ŽLIJEBOM I INCIZIJAMA

12. inv. br. 1147, Šiljegove bare, parcela pok. Tomislava Šiljega; sač. vis. 5,3 cm, gotovo bezbojno staklo modričasta odsjaja; dio tijela s jednim horizontalnim žlijebom i tri reda horizontalnih incizija; kasno 1. - 3. st.

13. inv. br. 1148, Šiljegove bare, parcela pok. Tomislava Šiljega; sač. vis. 13 cm, gotovo bezbojno staklo modričasta odsjaja; gornji dio tijela s jednim redom horizontalnih incizija i konveksnim obodom nepoliranoga ruba; možda dio zdjelice pod kat. br. 12; kasno 1. - 3. st.

Navedeni ulomci najvjerojatnije pripadaju tipu polukuglaste zdjelice s konveksnim obodom odrezana ili ravna ruba.

Literatura: BONNET BOREL 1997, p. 30, AV V 50-52, T. 10; p. 32, AV V 63 i 64.1, T. 13; RUŽIĆ 1994, tip VII/10b, T. XXXIV, 2, T. XXXV, 3, kat. br. 830-834, 896-902 na pp. 47 i 48, p. 61/62; ROFFIA 1993, p. 86, kat. br. 78; BIAGGIO SIMONA 1991, p. 77/78, T. 5; ŠARANOVIC-SVETEK 1986, p. 12, skupina I, tip 3B, T. I, 2 i 3, kat. br. 9 i 10 na p. 58; p. 12, skupina II, tip 1A, T. IV, 2, kat. br. 48-51 na p. 61; WELKER 1985, p. 52/53, T. 14, kat. br. 192; KIRIGIN 1984, T. X, 20-22, p. 125 (Isings oblik 12; Vessberg A II a na p. 119), T. XIV, 51, 53, 54, p. 128; GOETHERT-POLASCHEK 1977; oblik 49a, T. 38 i 39, kat. br. 168 i 185 (Isings 96); oblik 27a, p. 38, kat. br. 103; DAMEVSKI 1976, p. 65, T. IX, 3; HAYES 1975, p. 40 i 57, sl. 3, kat. br. 138; WELKER 1974, p. 140, T. 19, kat. br. 307-309; BURGER 1966, p. 135, tip 1, sl. 125, T. XCVI, 7, G 265; CLAIRMONT 1963, III C 1 f, p. 31, T. X, kat. br. 426 i 427 na p. 96; ISINGS 1957, oblik 96 na p. 104; VESSBERG 1952, p. 114, tip A1 na p. 115, T. I, 18-20; CALVI 1968, p. 67, tip C, T. C, 6, kat. br. 173; KISA 1899, p. 70, T. XVII, 145, kat. br. 191

POLUKUGLASTE ZDJELICE ILI ČAŠE KONVEKSNOGA OBODA RAVNA RUBA

14. inv. br. 1154, Šiljegove bare, parcela pok. Tomislava Šiljega, u blatnjavome sloju na dnu sonde sa zidovima vile rustike; sač. vis. 3 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse; gornji dio s konveksnim obodom nepoliranoga ruba; druga pol. 3. – prva pol. 5. st.

15. inv. br. 1251, Erešove bare, sektor 3, s istočne strane vanjskoga sjevernoga zida 2; sač. vis. 2,9 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse; gornji dio s konveksnim obodom nepoliranoga ruba; druga pol. 3. – prva pol. 5. st.

Istaknimo da Kirigin i Gluščević pomišljaju na lokalnu dalmatinsku, salonitansku radionicu ovoga, inače, pretežno zapadnoga tipa posuda.

Literatura: STERNINI 2001, p. 26/27, sl. 9; TOPIĆ 1999, p. 96, kat. br. 6 i 7, T. I, 3 i 6; BULJEVIĆ 1998, p. 156, kat. br. 60; GLUŠČEVIĆ 1995, p. 165/166-172, kat. br. 1-23, T. 1-3; autor ih naziva polukružnim čašama; BULJEVIĆ 1994, p. 259, kat. br. 11; VAN LITH 1987, pp. 51-53; KIRIGIN 1984, p. 127/128, T. XII, 42, T. XIII, 44, T. XIV, 50, 52, 55-57; PLESNIČAR-GEC 1983, p. 74, T. 26 i 43; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 49a; ŠUBIC 1976, p. 45, kat. br. 53, T. VII, 56; ISINGS 1957, oblik 96, p. 113/114

KONIČNA ZDJELICA ILI ČAŠA KONVEKSONOGA OBODA RAVNA RUBA

16. inv. br. 1172, Erešove bare, bazilika, ispod ili u razini drugoga poda, između ruba donjega poda i luka apside; sač. vis. 2,5 cm, prozirno staklo zelenkaste nijanse; gornji dio zdjelice ili čaše s konveksnim obodom; druga pol. 3. – prva pol. 5. st.

Istaknimo srodnost ovoga tipa s prethodnim. S obzirom na isti tipološki tretman u navedenoj literaturi donosimo samo izravne analogije.

Literatura: TOPIĆ 1999, p. 96, kat. br. 8 i 9, T. I, 7 i 9; FADIĆ 1997, p. 90, kat. br. 207; GLUŠČEVIĆ 1995, p. 166-172, kat. br. 25-29, T. 4, 25-29; PLESNIČAR-GEC 1983, T. 24, 25, 27, 43; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 52a, 53a; ŠUBIC 1976, p. 45, kat. br. 54, T. VII, 57

KONIČNE ČAŠE S KONVEKSNIM PODNOŽJEM

17. inv. br. 1183, Erešove bare, sektor 3, uza zid s južne strane crkve i vanjski zid 1; sač. vis. 2,5 cm, pr. dna 5,2 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse; donji dio čaše sa zaravnjenim dnom što je u središtu konično uvučeno u malome promjeru; 4. – 6. st.

18. inv. br. 1166, Erešove bare, sektor 3, u rovu južno uz apsidu; sač. vis. 4,2 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse; dio konveksno zadebljanoga dna; 4. – 6. st.

Literatura: STERNINI 1999, p. 87, sl. 9, br. 115; TOPIĆ 1999, p. 98, T. II, 7; FADIĆ 1997, kat. br. 200 na p. 198, p. 90; FADIĆ 1998, p. 242/243, sl. 1; FADIĆ 1994, p. 217; RUŽIĆ 1994, tip VII/12b, T. XXXVIII, 2, 3, 7-10, kat. br. 969, 970, 977, 978, 980-1001; ŠARANOVIC-SVETEK 1986, p. 15, skupina II, tip 6, T. III, 6, kat. br. 39 i 40 na p. 60; PLESNIČAR-GEC 1983, T. 25, 13-25, T. 27, 4 i 5, T. 28, 14

ČAŠE ILI ZDJELICE ZA OBLJENA OBODA

19. inv. br. 1146, Erešove bare, bazilika, ∇ 70-90 cm, prostor "hodnika" uz južni zid crkve;
sač. vis. 2,5 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse;
starokršćanska

20. inv. br. 1156, Erešove bare, bazilika, 15 cm između podnice i tzv. paljevinskoga sloja;
sač. vis. 2,1 cm, prozirno staklo zelene nijanse;
starokršćanska

21. inv. br. 1157, Erešove bare, sektor 3, između vanjskoga sjevernoga zida i vanjskoga zida 1 (2);
sač. vis. 1,7 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;
starokršćanska

Navedeni ulomci možda su sastavljali svjetiljke s tri ručice za vješanje (monocandila) ili konične recipijente (umetane u polycandila) ili čaše na nozi. Čaše su mogle služiti i kao kaleži i kao svjetiljke, odnosno zavjetni lumini u starokršćanskim svetištima. Prema Sternini, čaše zaobljena oboda su, najrašireniji tip čaše u Rimu prve pol. 5. st., zamijenile čaše odrezana ili ravna ruba s urezanom dekoracijom koje su bile u uporabi u 4. st. i prvim godinama 5. st. Proizvodile su se do kraja 8. st.

Literatura: STERNINI 2001, p. 27, sl. 10; OLCAY 2001; STERNINI 1999, p. 86, 90-92, sl. 4; CHEVALIER 1999; TOPIĆ 1999, p. 96/97, T. I, 10-13, 16; BULJEVIĆ 1998, p. 155 i 156, kat. br. 59, 62-67; BULJEVIĆ 1994, p. 259, kat. br. 14, 15; FADIĆ 1998, p. 245/246, sl. 2 i 3; FADIĆ 1994, pp. 213-219; FADIĆ 1992, p. 63-69; ŠUBIC 1976, p. 46, kat. br. 57, T. VII, 53; AUTH 1975, p. 166, T. 31, 112; ISINGS 1957, oblik 134, p. 162; oblik 111, p. 139/140

RUČICE

22. inv. br. 1158, Erešove bare, sektor 3, između vanjskoga sjevernoga zida i vanjskoga zida 1 (2);
duž. baze 1,8 cm, sač. vis. 2,3 cm, gotovo bezbojno staklo;
ulomak izvučene ručice s elipsoidno-konkavnom bazom;

moguće dio recipijenta pod kat. br. 21;
starokršćanska

23. inv. br. 1145, Erešove bare, sektor 3, od vanjskoga sjevernoga zida 1 prema zidu 0;
duž. baze 1,2 cm, sač. vis. 2,7 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse;
ulomak izvučene ručice s konkavnom bazom;
moguće dio recipijenta pod kat. br. 20;
starokršćanska

24. inv. br. 1155, Erešove bare;
vis. 2 cm, prozirno staklo modričastozelene nijanse;
savijena ručica

ČAŠA NA NOZI

25. inv. br. 1175, Erešove bare, bazilika, 15-20 cm ispod tzv. paljevinskoga sloja;
sač. vis. 1,5 cm, pr. 4,6 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse;
dio stopice s prstenastim rubom konično-konkavnoga dna;
moguće stopica čaše pod kat. br. 19;
starokršćanska

Čaše na nozi, kaleži ili zavjetni lumini, uobičajen su inventar starokršćanskih objekata, osobito na Mediteranu gdje se rabe od 4. do 8 st. (Tip vuče podrijetlo s Istoka, rijedak je na Zapadu.)

Literatura: STERNINI 2001, p. 27/28, sl. 11; STERNINI 1999, p. 85/86, sl. 6; CHEVALIER 1999, p. 180/181; TOPIĆ 1999, p. 97, 98, kat. br. 18 i 19, T. II, 1 i 5, sl. 7 i 9; BULJEVIĆ 1998, p. 152, kat. br. 55 i 56; FADIĆ 1998, pp. 243-245, sl. 2; FADIĆ 1994, pp. 213-215; BULJEVIĆ 1994, p. 259, kat. br. 14 i 15; YOUNG 1993, p. 40, 41; FADIĆ 1992, pp. 63-66, T. I, 1 i 2, T. III, 1; ISINGS 1957, p. 139, oblik 111

POSUDE NA GLATKOME DNU

26. inv. br. 1176, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 110 cm od temeljne stope sjevernoga zida;
sač. vis. 2 cm, pr. dna 3,8 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;
donji dio tijela čaše s konično-konkavnim dnom;
staklo srodno onom pod kat. br. 1 i 2;
starokršćanska

27. inv. br. 1173, Erešove bare, bazilika, ispod ili u razini drugoga poda, između ruba donjega poda i luka apside;
sač. vis. 1 cm, pr. dna 5 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;

donji dio staklenke (čaaše, zdjelice, svjetiljke) s konično-konkavnim dnom; starokršćanska

28. inv. br. 1182, Erešove bare, sektor 3, između vanjskih sjevernih zidova 1 i 2; sač. vis. 1,3 cm, pr. dna 4,2 cm, prozirno staklo modroz zelene nijanse; zaravnjeno do blago konkavno dno čaaše s tragom metalna držaača u središtu; vjerojatno starokršćanska, moguće ranija

Zbog fragmentiranosti teško je točno odrediti kojemu tipu čaaše, zdjele ili svjetiljke koji ulomak pripada.

Literatura: STERNINI 2001, p. 31, sl. 17; STERNINI 1999, p. 87, sl. 9, br. 109-114; TOPIĆ 1999, p. 98, kat. br. 22 i 23, T. II, 4 i 6; BUORA 1998, p. 166, sl. 2, T. XVIII, 1; BUORA 1997, sl. 2; UBOLDI 1998, p. 182, sl. 21; CALVI 1968, p. 170, skupina A, kat. br. 339-342, T. P, 1; T, 26, 2 i 3; CLAIRMONT 1963, p. 99, T. XI, 444, 445; vidi pod: *Konične svjetiljke-čaaše s horizontalnim žljebovima, Konična zdjelica ili čaaša konveksna oboda, čaaše ili zdjelice zaobljena oboda*

POSUDE NA NISKOJ NOZI

29. inv. br. 1178, Erešove bare, sektor 3, između vanjskih sjevernih zidova 1 i 2; sač. vis. 2,2 cm, pr. dna 3,5 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja; donji dio čaaše s blago konkavnim dnom na punoj prstenastoj nozi;

30. inv. br. 1184, Erešove bare, bazilika, sektor 2, narteks, u razini grobnoga vrha; sač. vis. 1,9 cm, pr. dna 3,8 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja; donji dio čaaše s dijelom blago konkavna dna na punoj prstenastoj nozi;

31. inv. br. 1179, Erešove bare, sektor 3, između vanjskih sjevernih zidova 1 i 2; sač. vis. 1,3 cm, gotovo bezbojno staklo; donji dio čaaše s dijelom zaravnjena dna na punoj prstenastoj nozi;

32. inv. br. 1181, Erešove bare, bazilika, 15 cm između podnice i tzv. paljevinskoga sloja; sač. vis. 0,7 cm, pr. dna 4,6 cm, gotovo bezbojno staklo; blago konkavno-konično dno veće posude - čaaše, zdjele ili tanjura, s tragom metalna držaača u središtu, puna prstenasta noga;

33. inv. br. 1170, Šiljegove bare, u parceli pok. Tomislava Šiljega; sač. vis. 1 cm, pr. dna 4,5 cm, prozirno staklo zelene nijanse; blago konkavno-konično dno veće posude - čaaše, zdjele ili tanjura, s tragom metalna držaača u središtu, šuplja (?) prstenasta noga;

34. inv. br. 1180, Erešove bare, sektor 3, između vanjskoga zida 5a i sjevernoga vanjskoga zida; sač. vis. 0,8 cm, pr. dna 3,8 cm, gotovo bezbojno staklo; konično-konkavno dno čaaše na šupljij prstenastoj nozi;

35. inv. br. 1174, Erešove bare, sektor 3, zapadnije od narteksa;
sač. vis. 1 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse;
dio tanjurića konkavnoga tijela, stijenka s okomito poliranim rubom, puna prstenasta noga;

36. inv. br. 1159, Erešove bare, sektor 2, u razini grobnoga vrha;
sač. vis. 1,7 cm, prozirno staklo zelene nijanse;
djelić stijenke donjega dijela i dna posude na punoj dvostrukoj prstenastoj ili "B" profiliranoj nozi;
4., 5. st.

37. inv. br. 1165, Erešove bare, sektor 3, u rovu južno uz apsidu;
sač. vis. 3 cm, prozirno staklo zelene nijanse;
donji dio zdjelice s dijelom blago konkavnoga dna na punoj vrpčastoj nozi;

Zbog fragmentiranosti teško je točno odrediti kojemu tipu čaše, zdjele ili tanjura koji ulomak pripada. Puna, dvostruko ili višestruko, profilirana noga pojavljuje se u drugoj pol. 3. st., a uobičajena je od kraja 4. st. i na Istoku i na Zapadu.

Literatura: STERNINI 2001, pp. 31 i 32, sl. 18, 19, 20 (214-216), 21; STERNINI 1999, p. 87, sl. 9, br. 103, 105, 119-131, 135

BOCA?

38. inv. br. 1153, Erešove bare, sektor 3, između vanjskih sjevernih zidova 1 i 2;
sač. vis. 1,9 cm, gotovo bezbojno staklo smečkasta odsjaja;
dio prema vani savijena oboda prstenastoga ruba;
starokršćanska, 4., 5. st.

Literatura: STERNINI 2001, p. 25/26, sl. 7, br. 34, 38, 42

ZDJELE

39. inv. br. 1163, Erešove bare, sektor 3, u rovu južno uz apsidu;
sač. vis. 4,7 cm, pr. oboda 17 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;
dio glatke plitke zdjele poliranoga ruba;
4. st.

Zdjela je proizvod neke zapadne, rajnske radionice.

Literatura: RUŽIĆ 1994, p. 38/39, IV/7, T. XXVI, 3-8; ŠARANOVIĆ-SVETEK 1986, p. 11, I/2, kat. br. 8, T. I, 1; PLESNIČAR-GEC 1983, p. 73, T. 23, 7, T. 42, 10; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 14, T. 30, 64; ISINGS 1957, p. 144, oblik 116a; VESSBERG 1952, T. I, 1, tip A, p. 112/113

40. inv. br. 1161, Erešove bare, sektor 1, između vodoravnih zidova 1 i 2, u sloju donjih zidova;
sač. vis. 2,3 cm, pr. oboda 14,2-14,4 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;
dio gornjega dijela zdjele s prema vani savijenim prstenastim obodom;
starokršćanska

Moguće je dio zdjele-svjetiljke s tri ručice, kakve su se rabile od 4. do 8. st.

Literatura: STERNINI 2001, p. 25/26, sl. 7, br. 48 i 49; STERNINI 1999, p. 85, 90, sl. 3; HADAD 1998, p. 64 i 68, sl. 1, tip 1; YOUNG 1993, p. 43, sl. 6; VESSBERG 1952, T. I, 2, tip A, p. 112/113

41. inv. br. 1144, Erešove bare, prostorija B, ∇ 30 cm od temeljne stope sjevernoga zida crkve;
sač. vis. 0,7 cm, pr. oboda 13,5-13,6 cm, prozirno staklo maslinastozelene nijanse;
obodni dio dijagonalno narebrene zdjele s prema vani savijenim prstenastim rubom;
3. st.

Literatura: ROFFIA 1993, p. 75, kat. br. 56 na p. 79

POSUDA S VERTIKALNIM REBRIMA

42. inv. br. 1177, Erešove bare, bazilika, prostorija B, ∇ 110 cm od temeljne stope sjevernoga zida;
sač. vis. 3,3 cm, gotovo bezbojno staklo zelenkasta odsjaja;
ulomak posude puhanе u kalup;
1. st.

Takav ures karakterističan je za posude puhanе u kalup u 1. st.

Literatura: BONNET BOREL 1997, AV V 38, p. 27; STERN 1995, kat. br. 1, 7, 40, 43-49, 53-58, 71-78; ROFFIA 1993, p. 68/69, kat. br. 41, 42

MOZAIČKE KOCKICE

43. inv. br. 1250, Erešove bare, sektor 3, s istočne strane vanjskoga sjevernoga zida 2;
dimenzije stranica 0,7-0,9 cm, neprozirno staklo tamnomodre boje;
vjerojatno starokršćanska

44. inv. br. 1185, Erešove bare, s nasipa;
dimenzije stranica 0,8-1,1 cm, neprozirno staklo modre boje;
vjerojatno starokršćanska

45. inv. br. 1186, Erešove bare, s nasipa;
dimenzije stranica 0,7-1 cm, neprozirno staklo tamnomodre boje;
vjerojatno starokršćanska

46. inv. br. 1187, Erešove bare, s nasipa;
dimenzije stranica 0,8 cm, neprozirno staklo tamnomodre boje;
vjerojatno starokršćanska

47. inv. br. 1188, Erešove bare, s nasipa;
dimenzije stranica 0,6-1 cm, neprozirno staklo svjetlozelene boje;
vjerojatno starokršćanska

48. inv. br. 1189, Erešove bare, s nasipa;
dimenzije stranica 0,5-1,1 cm, neprozirno staklo tamnozelene boje;
vjerojatno starokršćanska

Mozaičke su kockice od neprozirna modroga i zelenoga stakla vjerojatno slagale zidni, a ne podni mozaik. Najraniji su rimski mozaici s inkorporiranim staklenim teserama iz prve pol. 1. st. Vremenom su stakleni mozaici urešavali zidove i svodove sve većega broja raznih građevina dok nisu postali ponos kršćanskih crkava.

Literatura: NEWBY 1991, 35; SEAR 1975, 83, 95/96; CECHELLI 1922

POZLAĆENE STAKLENE PLOČE

49. inv. br. 1168, Erešove bare, uz okomiti zid 1;
deb. 0,85-0,9 cm, prozirno staklo maslinastozelene boje;
ispod tankoga staklenoga sloja ulomka ploče od lijevanoga stakla su ostaci pozlate, na istoj, glatkoj strani, dva su paralelna plitka žlijeba, druga strana je porozna;
starokršćanska

50. inv. br. 1169, Erešove bare, uz okomiti zid 1;
deb. 1-1,1 cm, prozirno staklo maslinastozelene boje;
dio ploče od lijevanoga stakla, jedna je strana glatka, druga je porozna;
starokršćanska

Zidna staklena obloga rabila se u rimskim, kasnoantičkim i karolinškim građevinama. Moguće je da su naronitanske ploče ručno oblikovane od stakla lijevanoga na glatku podlogu. Glatka je strana ploča bila vanjska, dok su hrapavom stranom prijanjale uza zidnu žbuku. Zeleno staklo ploče bilo je podloga crtežu u zlatnome listiću zaštićenome tankim staklenim slojem. Uporaba staklenih dekorativnih oplata u kasnoj antici i ranomu srednjem vijeku je sporadična i ekskluzivna. Od kasnoantičkih građevina navedimo Sv. Polieukt u Konstantinopolu iz prve polovine 6. st. Građevine iz kasnijega doba, primjerice Cappella Palatina iz 8. st. u Salernu u Langobardiji Minor, mogu biti urešene i staklenim teserama sa zlatnim listićem što je moguće inspirirano kasnoantičkom

umjetnošću ili je izravniji derivat dekorativnih sustava vlastelinskih sjedišta sjevernoga Langobardskog kraljevstva (LOBBEDEY, DELL'AQUA, WEDEPOHL 2001). Spomenimo i egipatski starokršćanski *opus sectile*, tzv. Tominu oplatu, koju između ostalih sastavljaju i komadići pozlaćenih stakala debljine 0,8 cm /dok su ostali stakleni umeci debeli 0,2-0,3 cm/ (BRILL, WHITEHOUSE 1988, 34-37, 41).

Literatura: LOBBEDEY, DELL'AQUA, WEDEPOHL 2001, pp. 93-97; CAPRIATA 1998; ROFFIA 1993, kat. br. 443, p. 212; NEWBY 1991, p. 34, sl. 2b i 2c; BRILL, WHITEHOUSE 1988, 34-37, 41

VREtenASTI BALZAMARIJ

51. inv. br. 1150, Popove bare, kasnoantički grob uz bedem
sač. vis. 2,4 cm, pr. 2,1 cm, gotovo bezbojno staklo žućkasta odsjaja;
donji dio balzamarija s konveksnim dnom;
4. st.

Čini se, s obzirom na kvalitetu stakla i okolnosti nalaza u grobu, da je riječ o dijelu balzamarija, a ne o dnu konične svjetiljke ili svjetiljke u obliku lijevka.

Odbacuju se hipoteze prema kojima su vretenasti balzamariji napunjeni vinom prilagani u grobove svećenika ili u grobove martira s njihovom krvlju (CALVI 1968, p. 152). Riječ je o toaletnim bočicama s pomastima rabljenim u pogrebnome obredu, koje se prilažu u muške, ženske i dječje grobove.

Literatura: TOPIC 1999, p. 98, kat. br. 21, T. II, 3; MIGOTTI 1998, p. 100/101, 196b na p. 62; RUŽIĆ 1994, p. 56, XIII/2, kat. br. 1192; DE TOMMASO 1990, tip 57, p. 76; ŠARANOVIĆ-SVETEK 1986, p. 29, XI/9, kat. br. 116-118, T. XII, 6; GOETHERT-POLASCHEK 1977, pp. 142-145, oblik 85, T. 57; CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1976, p. 177, T. II, 13, p. 179, T. IV, 16, p. 180, T. V, 7; CALVI 1968, p. 152/153, skupina A, kat. br. 322-324, T. 24, 4 i 6, T. O, 1; CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1968, p. 39/40, T. II, 40-42; BURGER 1966, p. 130, T. XCVI, 4 i XCVII, 3; CLAIRMONT 1963, p. 132, tip K, T. XXXVI, 736; ISINGS 1957, oblik 105, p. 106; VESSBERG 1952, p. 141, T. IX, 31

KAMPANIFORMNI BALZAMARIJ

52. inv. br. 1249, Erešove bare, sektor 3, u iskopu iznad spoja vanjskoga istočnoga i sjevernoga zida;
sač. vis. pr. dna 2,7 cm, prozirno staklo zelene nijanse;
donji dio tijela s blago konkavnim dnom;
između flavijevskoga i antoninskoga doba

Taj je tip balzamarija potvrđen u svim dijelovima Carstva; na istočnome Mediteranu održao se do 3. st. Naronitanski balzamariji su vjerojatno italski import. Postoji mogućnost, na što upozorava Fadić, da su bili proizvođeni i u nekoj od radionica istočne jadranske obale.²

Literatura: BONAČIĆ MANDINIĆ 2000, kat. br. 1 na p. 274, sl. 117d na p. 277; FADIĆ 1997, kat. br. 28 i 15, p. 80; BONNET BOREL 1997, T. 22. 121, p. 46/47; MANDRUZZATO 1997, p. 175, bilj. 125; Colombara, p. 139, T. 17, G. 15. A na p. 143; GREGL 1995, p. 126, kat. br. 8; BIAGGIO SIMONA 1991, p. 148/149, T. 22.000.1.057 / 163.2.047 / 176.1.168 / 176.2.185 / 176.4.038; sl. 67. 000.1.113/163.2.046-047/176.2.076; odgovalali bi tipološkoj kombinaciji Isings tipa 28b i 82B1, ali autorica ih radije obrađuje izdvojeno, pretpostavlja da su izrađeni u lokalnim radionicama; SENNEQUIER 1994, sl. 3, T. II: HN9.8C, p. 59, br. 5; RUŽIĆ 1994, T. XVI. 9, tip III/5, kat. br. 216 na p. 26, G. 309; T. XVII. 2, tip III/6, kat. br. 360 na p. 28, G1. 155; ROFFIA 1993, kat. br. 238-245, p. 106; DE TOMMASO 1990, tip 46, p. 69; FADIĆ 1989, kat. br. 125, 126, 130, forma 31, na p. 37/38; FADIĆ 1988, T. 3. 22-24, T. 4. 1-8, p. 34, p. 35; FADIĆ 1986, kat. br. 126, 130, T. IX. 14, 18, forma 31; ŠARANOVIC-SVETEK 1986, p. 67, T. XIV, 8, kat. br. 162-167; WELKER 1985, T. 5. 60, p. 23 (p. 24); BONOMI 1984, T. 1. 10, p. 79; FADIĆ 1982, sl. 1. 1, p. 112, forma 1, kat. br. 1; FADIĆ 1980, sl. 4. 33 i 34, forma 8, p. 136, kat. br. 33 i 34; GOETHERT-POLASCHEK 1977, pp. 119-121, forma 73; CERMANOVIC-KUZMANOVIC 1976, T. V. 8, p. 180, bilj. 110; BULAT 1976, T. V. 4, kat. br. 7 na p. 89; PAŠKVALIN 1976, T. I. 8 i 9, kat. br. 8 i 9 na p. 110, bilj. 5; T. III. 4, kat. br. 18 na p. 110, bilj. 14; Narona (Vidkod Metkovića): T. IX. 2-4, kat. br. 41-43 na p. 112; p. 113, 119 i 122; MIKULČIĆ 1976, T. II. 261, G. 121, p. 193; T. II. 270, G. 124, p. 193; T. V. 322, G. 137, p. 195; T. VI. 401 i 402, G. 155, p. 195; HAYES 1975, sl. 8. 252 na p. 74, p. 44; sl. 20, T. 39. 633 na p. 152, p. 147; PLESNIČAR-GEC 1972, T. XXVII, G. 105. 3 i T. CCXXII. 5; CLXXVII. 6; CLXXXI. 2; ŠUBIC 1976, p. 40/41, T. II. 16, kat. br. 9; CERMANOVIC-KUZMANOVIC 1971, T. 4. 18 na p. 301, kat. na p. 300, p. 296, nekropola I; BUCOVALĀ 1968, kat. br. 192, p. 102; BARKÓCZI 1966/67, T. 28. 3 na p. 74, br. 16a na p. 86, p. 75; VANDERHOEVEN 1961, T. V, 25, p. 28; T. VI. 26, p. 29; T. XXV. 109, p. 98/9; VESSBERG 1952, T. IX. 3, p. 137, IV

ZAKLJUČAK

Stakleni inventar s triju naronitanskih lokaliteta: Erešovih bara, Popovih bara i Šiljegovih bara, uglavnom je starokršćanski. Jedino je materijal iz Šiljegovih bara moguće ranije datirati, kao i tek pokoji primjerak iz Erešovih bara: ulomak posude s vertikalnim rebrima, kampaniformni balzamarij.

Staklo je zbog fragmentiranosti podijeljeno prema tipovima, oblicima, uresu, na: *konične svjetiljke-čase s horizontalnim žljebovima, konična časa s horizontalnim žljebovima, zdjelica s horizontalnim žlijebom i incizijama,*

² O naronitanskim kampaniformnim balzamarijima i drugim staklenim oblicima iz staroga fonda referirala sam na Skupu HAD-a u Metkoviću u listopadu 2001.

polukuglaste zdjelice ili čaše konveksnoga oboda ravna ruba, konična zdjelica ili čaša konveksnoga oboda ravna ruba, konične čaše s konveksnim podnožjem, čaše ili zdjelice zaobljena oboda, ručice čaša na nozi, posude na glatkome dnu, posude na niskoj nozi, boca?, zdjele, posuda s vertikalnim rebrima, mozaičke kockice, pozlaćene staklene ploče, uretenasti balzamarij i kampaniformni balzamarij.

Iz Erešovih bara potječe devet ulomaka (kat. br. 1-9) nekoliko koničnih svjetiljaka-čaša koje datiramo u drugu pol. 4., prvu pol. 5. st. kada su takve svjetiljke u širokoj uporabi u cijelome Carstvu (STERN 1999, p. 479/480; VAN LITH 1988, p. 62). Ulomci pod kat. br. 7 i 9 moguće ne pripadaju tom tipu, na što možda upućuje kvaliteta stakla, odnosno nagib stijenke. Takvo se, naime, urešeno staklo proizvodilo od 1. do 3. st. (BONNET BOREL 1997, AV V 42, T. 9, 42.1, str. 27/28, AV V 43, 44, T. 9, str. 28, AV V 45-51, T. 10, str. 29/30) i kasnije (BONNET BOREL 1997, AV V 64.1, T. 13, str. 32/33).

Ulomak polukuglaste zdjelice ili čaše (kat. br. 15; zbog fragmentiranosti nismo sigurni u oblik, je li riječ o zdjelici ili čaši) datiramo u drugu pol. 3. – prvu pol. 5. st. (GLUŠČEVIĆ 1995, p. 165/166-172, kat. br. 1-23, T. 1-3; KIRIGIN 1984, p. 127/128, T. XII, 42, T. XIII, 44, T. XIV, 50, 52, 55-57), kao i srodan ulomak (kat. br. 16) konične zdjelice ili čaše (GLUŠČEVIĆ 1995, p. 166-172, kat. br. 25-29, T. 4, 25-29). Kirigin i Gluščević pomišljaju na lokalnu dalmatinsku, salonitansku radionicu toga, inače, pretežito zapadnoga tipa posuda.

Ulomci dviju koničnih čaša s konveksnim podnožjem (kat. br. 17 i 18) datirani su na temelju navedenih analogija od 4. do 6. st. Navedene analogije, dakle, kao i boja stakla, upućuju na dataciju u starokršćansko doba, međutim, s obzirom na fragmentiranost možda moramo biti oprezniji i ostaviti mogućnost ranije datacije ili barem ukazati na ranije podrijetlo tipa (ISINGS 1980, sl. 24. 1-9, str. 315, h; sl. 38. 8, 11, 12, str. 333, b; HAYES 1975, T. 10. 140, str. 57).

Ulomci triju čaša ili zdjelice zaobljena oboda (kat. br. 19-21) možda su sastavljali svjetiljke s tri ručice za vješanje (monocandila) ili konične recipijente (umetane u polycandila) ili čaše na nozi; na prvo upućuju moguće pripadajuće ručice pod kat. br. 22 i 23, a na posljednje dio stopice pod kat. br. 25. Čaše su mogle služiti i kao kaleži i kao svjetiljke, odnosno zavjetni lumini u starokršćanskim svetišlima gdje su uobičajen inventar, osobito na Mediteranu gdje se rabe od 4. do 8. st. Tip vuče podrijetlo s Istoka, rijedak je na Zapadu (FADIĆ 1998, p. 243-246, sl. 2 i 3; FADIĆ 1994, pp. 213-219; FADIĆ 1992, p. 63-69). Prema Sternini (STERNINI 2001, p. 27, sl. 10), čaše zaobljenoga oboda su, najrašireniji tip čaše u Rimu prve pol. 5. st., zamijenile čaše odrezanoga ili ravnoga ruba s urezanom dekoracijom, koje su bile u uporabi u 4. st. i prvim godinama 5. st.

Zbog fragmentiranosti teško je točno odrediti kojemu tipu čaše, zdjele ili svjetiljke koji ulomak posuda na glatkome dnu pripada (kat. br. 26, 27; 28). Moguće su dna koničnih svjetiljaka-čaša s horizontalnim žljebovima, koničnih zdjelica ili čaša konveksnoga ili zaobljenoga oboda. Prva dva ulomka s konično uvučenim ili konično konkavnim dnom su starokršćanska, a to je vjerojatno i treći za koji moramo ostaviti mogućnost ranije datacije, jer morfologija dna i kvaliteta stakla nisu tipični (TOPIC 1999, p. 98, kat. br. 22 i 23, T. II, 4 i 6; CLAIRMONT 1963, p. 99, T. XI, 444, 445).

Zbog fragmentiranosti teško je točno odrediti kojemu tipu čaše, zdjele ili tanjura koji ulomak posuda na niskoj nozi pripada (kat. br. 29-32, 34-37). Uglavnom je riječ o posudu na punoj ili šupljoj prstenastoj nozi; iznimka je jedan ulomak (kat. br. 36) na punoj dvostruko profiliranoj nozi kakve se pojavljuju u drugoj pol. 3. st., a uobičajene su od kraja 4. st. i na Istoku i na Zapadu, te ulomak posude (kat. br. 37) na punoj vrpčastoj nozi (STERNINI 2001, pp. 31 i 32, sl. 18, 19, 20 (214-216), 21; STERNINI 1999, p. 87, sl. 9, br. 103, 105, 119-131, 135).

Ulomak prema vani savijena oboda prstenastoga ruba od gotovo bezbojna stakla smečkasta odsjaja, vjerojatno je dio boce (kat. br. 38). Morfologija oboda i boja stakla upućuju na starokršćansku dataciju (STERNINI 2001, p. 25/26, sl. 7, br. 34, 38, 42).

Ulomak glatke, neurešene plitke zdjele poliranoga ruba (kat. br. 39) proizvod je zapadne, rajnske radionice 4. st. (ISINGS 1957, p. 144, oblik 116a; GOETHERT-POLASCHEK 1977, oblik 14, T. 30, 64). Ulomak gornjega dijela zdjele s prema vani savijenim prstenastim obodom (kat. br. 40) moguće je dio zdjele-svjetiljke s tri ručice, kakve su se rabile osobito na Mediteranu od 4. do 8. st. (STERNINI 1999, p. 85, 90, sl. 3; HADAD 1998, p. 64 i 68, sl. 1, tip 1; YOUNG 1993, p. 43, sl. 6). Obodni dio dijagonalno narebrene zdjele s prema vani savijenim prstenastim rubom (kat. br. 41) datiramo u 3. st. (ROFFIA 1993, p. 75, kat. br. 56).

Ulomak posude puhane u kalup s vertikalnim rebrima (kat. br. 42) datiramo u 1. st. (STERN 1995, kat. br. 1, 7, 40, 43-49, 53-58, 71-78), vjerojatno u posljednju četvrtinu 1. st., kada gotovo bezbojno ili idiokromatsko staklo prevladava (STERN 1999, p. 451).

Mozaičke kockice (kat. br. 43-48) od neprozirna modroga i zelenoga stakla su vjerojatno dijelovi starokršćanskoga zidnoga mozaika, a svakako ne mogu biti ranije od 1. st. (NEWBY 1991, 35; SEAR 1975, 83, 95/96; CECHELLI 1922).

Od dva ulomka dekorativne staklene zidne oplata (kat. br. 49 i 50) prvi je sačuvan sa zlatnim listićem ispod tankoga staklenoga sloja. Zeleno staklo ploče je bilo podloga crtežu u zlatnome listiću zaštićenome tankim staklenim slojem. Uporaba staklenih dekorativnih oplata u kasnoj antici i ranome srednjem vijeku

sporadična je i ekskluzivna (LOBBEDEY, DELL' AQUA, WEDEPOHL 2001, 95, 96; BRILL, WHITEHOUSE 1988, 34-37, 41). Naronitanske su ploče dijelovi starokršćanske zidne oplata, moguće rimske radionice 4. st. (ROFFIA 1993, kat. br. 443, p. 212).

Najraniji stakleni ulomak s Erešovih bara je, uz ulomak rebraste posude puhane u kalup (kat. br. 42), dio tijela kampaniformnoga balzamarija (kat. br. 52) datirana između flavijevskoga i antoninskoga doba (DE TOMMASO 1990, tip 46, p. 69). Taj je tip balzamarija potvrđen u svim dijelovima Carstva; na istočnome Mediteranu održao se do 3. st. (BIAGGIO SIMONA 1991, p. 148/149). Takvi naronitanski balzamariji su, vjerojatno, italski import. Postoji mogućnost, na što upozorava Fadić, da su bili proizvođeni i u nekoj istočnojadranskoj radionici (FADIĆ 1997, p. 80).

Najmlađi stakleni ulomak iz Šiljegovih bara je dio starokršćanske polukuglaste zdjelice ili čaše konveksnoga oboda ravna ruba (kat. br. 14).

Dio tijela s horizontalnim žljebovima (kat. br. 10) mogao bi, također, biti starokršćanski, no nije sačuvano dostatno elemenata tipa. S istoga mjesta, naime, potječe dio tijela konične čaše s horizontalnim žljebovima (kat. br. 11) na blago konkavnome dnu, kakve se datiraju znatno ranije, u 1., 2. st., te ulomci polukuglaste zdjelice s konveksnim obodom odrezana ili ravna ruba urešeni horizontalnim žlijebom i incizijama (kat. br. 12 i 13) koju, prema navedenim analogijama, možemo datirati od kasnoga 1. do 3. st.

Jedini stakleni ulomak iz Popovih bara (kat. br. 51) je grobni prilog datiran na temelju analognih u 4. st. Takve su se bočice s pomastima u pogrebnom obredu prilagale u muške, ženske i dječje grobove (MIGOTTI 1998, p. 100/101, 196b na p. 62).

LITERATURA

AUTH 1975

AUTH H.S., Roman Glass, u: *CLAIRMONT C.W., Excavations at Salona, Yugoslavia (1969-1972)*, Park Ridge, New Jersey 1975, pp. 145-175

BARKÓCZI 1966/67

BARKÓCZI L., Die datierten Glasfunde aus dem II. Jahrhundert von Brigetio, *Folia Archaeologica XVIII*, Budimpešta 1966/67, pp. 67-90

BENCZE 1998

BENCZE A., Primi dati per una nuova carta di distribuzione di alcuni vetri decorati tardoromani, *Il vetro dell'antichità all'età contemporanea: aspetti tecnologici, funzionali e commerciali. Atti 2e giornate nazionali di studio. AIHV - Comitato nazionale italiano 14-15 Dicembre 1996 Milano*, Milano 1998, pp. 157-163

BIAGGIO SIMONA 1991

BIAGGIO SIMONA S., I vetri romani provenienti dalle terre dell'attuale Cantone Ticino, Locarno 1991

BONAČIĆ MANDINIĆ 2000

BONAČIĆ MANDINIĆ M., Katalog starih nalaza s Manastirina, *Salona III, Manastirine, Collection de l'École française de Rome 194/3*, ed. N. Duval, E. Marin, C. Metzger, Rim-Split 2000, pp. 259-282

BONNET BOREL 1997

BONNET BOREL F., La verre d'époque romaine à Avenches - *Aventicum*, Typologie générale, Avenches 1997

BONOMI 1984

BONOMI S., Medici in Este romana 2. La tomba del medico, *Aquileia nostra 55*, Aquileia 1984, pp. 77-108

BRILL, WHITEHOUSE 1988

BRILL R.H., WHITEHOUSE D., The Thomas Panel, *Journal of Glass Studies*, 30, The Corning Museum of Glass, New York 1988, pp. 34-50

BUCOVALĂ 1968

BUCOVALĂ M., Vase antice de sticlă la Tomis, Constanta 1968

BULAT 1976

BULAT M., Antičko staklo u muzeju Slavonije, *Antičko staklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik 25 (1974)*, 19-210, pp. 88-101

BULJEVIĆ 1994

BULJEVIĆ Z., Kasnoantičko staklo, *Salona Christiana*, Split 1994, pp. 258-264

BULJEVIĆ 1998

BULJEVIĆ Z., Stakleni inventar s lokaliteta Sv. Vid u Vidu kod Metkovića, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 87-89, Split 1998, pp. 123-175

BUORA 1997

BUORA M., Una produzione artigianale di un vetraio a Sevegliano (agro di Aquileia, Italia settentrionale) nel IV sec. d. C., *Journal of Glass Studies*, 39, The Corning Museum of Glass, New York 1997, pp. 23-31

BUORA 1998

BUORA M., La circolazione vetraria nell'Italia nordorientale nel periodo tardoantico e la produzione di un maestro vetraio a Sevegliano, *Il vetro dell'antichità all'età contemporanea: aspetti tecnologici, funzionali e commerciali. Atti 2ª giornate nazionali di studio. AIHV - Comitato nazionale italiano 14-15 Dicembre 1996 Milano*, Milano 1998, pp. 165-172

BURGER 1966

BURGER A.SZ., The Late Roman Cemetery at Ságvár, *Acta archaeologica Academiae scientiarum hungaricae*, 18/1-4, Budapest 1966, pp. 99-234

CALVI 1968

CALVI M.C., I vetri romani del Museo di Aquileia, Aquileia 1968

CAPRIATA 1998

CAPRIATA R., Contributi sulla collezione Gorga. Nuove acquisizioni tecniche sui *sectilia* in vetro, *Il vetro dell'antichità all'età contemporanea: aspetti tecnologici, funzionali e commerciali. Atti 2ª giornate nazionali di studio. AIHV - Comitato nazionale italiano 14-15 Dicembre 1996 Milano*, Milano 1998, pp. 121-123

CECHELLI 1922

CECHELLI C., Origini del mosaico parietale cristiano, *Architettura e arti decorative 1/1 i 2*, Milano-Roma 1922, pp. 3-21; 49-56

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1968

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ A., Late Roman Glass From Doclea, *Archaeologia Jugoslavica IX*, Beograd 1968, pp. 31-48

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1971

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ A., Oblici i hronologija rimskog staklenog materijala iz nekropole municipija S..., *Živa antika, god. XXI, sv. 1*, Skoplje 1971, pp. 287-302

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1976

CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ A., Pregled i razvitak rimskog stakla u Crnoj Gori, *Antičko steklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik 25 (1974)*, 19-210, pp. 175-190

CHEVALIER 1999

CHEVALIER P., Les luminaires paléochrétiens de Dalmatie romaine, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 90-91*, Split 1999, pp. 161-199

CLAIRMONT 1963

CLAIRMONT C.W., The Glass Vessels, The Excavations at Dura Europos. Final report IV. Part V, New Haven. Dura-Europos publications 1963

DAMEVSKI 1976

DAMEVSKI V., Pregled tipova staklenog posuda iz italskih, galskih, mediteranskih i porajnskih radionica na području Hrvatske u doba Rimskog Carstva, *Antičko steklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik 25 (1974), 19-210*, pp. 62-87

DE TOMMASO 1990

DE TOMMASO G., Ampullae vitreae. Contenitori in vetro di unguenti e sostanze aromatiche dell'Italia romana (I sec. A.C.-III sec. d.C.), Roma 1990

FADIĆ 1980

FADIĆ I., Antičko staklo u arheološkoj zbirci Franjevačkog samostana u Sinju, *Cetinska krajina od prethistorije do dolaska Turaka*, Sinj 1980, pp. 127-148

FADIĆ 1982

FADIĆ I., Tipologija i kronologija rimskog stakla iz arheološke zbirke u Osoru, *HAD, Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinj*, Zagreb 1982, pp. 111-135

FADIĆ 1986

FADIĆ I., Antičko staklo Argyruntuma, Zadar 1986

FADIĆ 1988

FADIĆ I., Antičko staklo Asserije iz Arheološkog muzeja u Splitu, *Benkovački kraj kroz vjekove, Zbornik 2*, Benkovac 1988, pp. 29-55

FADIĆ 1989

FADIĆ I., Rimsko staklo Argyruntuma, Zadar 1989

FADIĆ 1992

FADIĆ I., Kasnoantičko staklo na Putalju, *Kaštel-Sučurac od prapovijesti do XX. stoljeća*, Kaštel Sućurac 1992, pp. 61-71

FADIĆ 1994

FADIĆ I., Kasnoantičko staklo u Gatima, *Gata. Crkva Justinijanova doba*, Split 1994, pp. 213-226

FADIĆ 1997

FADIĆ I., Il vetro, *Trasparenze imperiali. Vetri romani dalla Croazia*, Milano 1997, pp. 73-238

FADIĆ 1998

FADIĆ I., I vetri tardoantichi. Il corredo ecclesiastico e la liturgia, *Radovi XIII. međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju, III Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Supl. vol. 87-89*, Città del Vaticano-Split 1998, pp. 241-250

GLUŠČEVIĆ 1995

GLUŠČEVIĆ S., Staklo iz kasnoantičke luke u Resniku kod Trogira, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 35, Split 1995, pp. 163-184

GLUŠČEVIĆ 1986

GLUŠČEVIĆ S., Neki oblici staklenog materijala iz antičke luke u Zatonu kraj Zadra, *Arheološki vestnik*, 37, Ljubljana 1986, pp. 255-277

GOETHERT-POLASCHEK 1977

GOETHERT-POLASCHEK K., Katalog der römischen Gläser des Rheinischen Landesmuseums Trier, Mainz am Rhein 1977

GREGL 1995

GREGL Z., Rimsko staklo iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu, *Pharos. Antički Stari Grad*, Zagreb 1995, pp. 125-126

HADAD 1998

HADAD S., Glass Lamps from the Byzantine through Mamluk Periods at Bet Shean, Israel, *Journal of Glass Studies*, 40, The Corning Museum of Glass, New York 1998, pp. 63-76

HAYES 1975

HAYES J.W., Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum, Toronto 1975

ISINGS 1957

ISINGS C., Roman Glass from Dated Finds, Groningen/Djakarta 1957

ISINGS 1980

ISINGS C., Glass from the *Canabae Legionis* at Nijmegen, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek*, 30, Amersfoort 1980, 281-346

KIRIGIN 1984

KIRIGIN B., Roman Glass Bowls from the Archaeological Museum at Split, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 77, *Disputationes salonitanae II*, Split 1984, pp. 121-131

KISA 1899

KISA A., ed., Die antiken Glaeser der Frau Maria vom Rath geb. Stein zu Koeln, Bonn 1899

LOBBEDEY, DELL'AQUA, WEDEPOHL 2001

LOBBEDEY U., DELL'AQUA F., WEDEPOHL K.H., Colored Glass Wall Tiles from Corvey (Germany): Carolingian or Romanesque, *Journal of Glass Studies*, 43, The Corning Museum of Glass, New York 2001, pp. 89-105

MANDRUZZATO 1997

MANDRUZZATO L., Vetro, u: Recenti scavi nelle necropoli aquileiesi, *Aquileia nostra*, 68, Aquileia 1997, pp. 74-198, p. 174/175

MIGOTTI 1998

MIGOTTI B., ŠLAUS M., DUKAT Z., PERINIĆ LJ., Accede ad Certissiam. Antički i ranokršćanski horizont arheološkog nalazišta Štrbinci kod Đakova, Zagreb 1998

MIKULČIĆ 1976

MIKULČIĆ I., Antičko staklo iz Scupia i ostali makedonski nalazi, *Antičko staklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik 25 (1974)*, 19-210, pp. 191-210

NEWBY 1991

NEWBY M.S., The Glass from Farfa Abbey: An Interim Report, *Journal of Glass Studies*, 33, The Corning Museum of Glass, New York 1991, pp. 32-41

OLCAY 2001

OLCLAY B.Y., Lighting Methods in the Byzantine Period and Findings of Glass Lamps in Anatolia, *Journal of Glass Studies*, 43, The Corning Museum of Glass, New York 2001, pp. 77-87

PAŠKVALIN 1976

PAŠKVALIN V., Antičko staklo s područja Bosne i Hercegovine, *Antičko staklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik 25 (1974)*, 19-210, pp. 109-139

PLESNIČAR-GEC 1972

PLESNIČAR-GEC L., Severno emonsko grobišče, Ljubljana 1972

PLESNIČAR-GEC 1983

PLESNIČAR-GEC L., Starokršćanski center v Emoni, Ljubljana 1983

RAVAGNAN 1994

RAVAGNAN G.L., Vetri antichi del Museo Vetrario di Murano, *Corpus delle collezioni archeologiche del vetro nel Veneto 1*, 1994

ROFFIA 1993

ROFFIA E., I vetri antichi delle civiche raccolte archeologiche di Milano, Milano 1993

RUŽIĆ 1994

RUŽIĆ M.A., Rimsko staklo u Srbiji, Beograd 1994

SEAR 1975

SEAR F., The Earliest Wall Mosaics in Italy, *Papers of the British School at Rome*, 30, London 1975, pp. 83-97

SENNEQUIER 1994

SENNEQUIER G., Roman Glass Found in Upper Normandy, *Journal of Glass Studies*, 36, Corning, New York 1994, pp. 56-66

STERN 1995

STERN E.M., Roman Mold-blown Glass. The First Through Sixth Centuries, The Toledo Museum of Art, Toledo, Ohio 1995

STERN 1999

STERN E.M., Roman Glassblowing in a Cultural Context, *American Journal of Archaeology*, 103/3, Boston 1999, pp. 441-484

STERNINI 1999

STERNINI M., I vetri provenienti dagli scavi della missione italiana a Cartagine (1973-1977), *Journal of Glass Studies*, 41, The Corning Museum of Glass, New York 1999, pp. 83-103

STERNINI 2001

STERNINI M., Reperti in vetro da un deposito tardoantico sul colle Palatino, *Journal of Glass Studies*, 43, The Corning Museum of Glass, New York 2001, pp. 21-75

ŠARANOVIĆ-SVETEK 1986

ŠARANOVIĆ-SVETEK V., Antičko staklo u jugoslavenskom delu provincije Donje Panonije, Novi Sad 1986

ŠUBIC 1976

ŠUBIC Z., Tipološki in kronološki pregled rimskega stakla v Poetovionu, *Antičko staklo v Jugoslaviji, Materijali XI*, Ljubljana 1976, *Separatum: Arheološki vestnik* 25 (1974), 19-210, pp. 39-61

TOPIĆ 1999

TOPIĆ M., Staklo, *Ad basilicas pictas*, Split 1999, pp. 95-104

UBOLDI 1998

UBOLDI M., Vetri di età tardoantica e altomedievale dagli scavi del monastero di S. Giulia a Brescia, *Il vetro dell'antichità all'età contemporanea: aspetti tecnologici, funzionali e commerciali. Atti 2e giornate nazionali di studio. AIHV - Comitato nazionale italiano 14-15 Dicembre 1996 Milano*, Milano 1998, pp. 181-188

VANDERHOEVEN 1961

VANDERHOEVEN M., Verres Romains (Ier-IIIme siècle) des Musées Curtius et du Verre à Liège, Liège 1961

VAN LITH 1987

VAN LITH S.M.E., Late Roman and Early Merovingian Glass from a Settlement Site at Maastricht (Dutch South Limburg). Part 1, *Journal of Glass Studies*, 29, The Corning Museum of Glass, New York 1987, pp. 47-59

VAN LITH 1988

VAN LITH S.M.E., Late Roman and Early Merovingian Glass from a Settlement Site at Maastricht (Dutch South Limburg). Part 2, *Journal of Glass Studies*, 30, The Corning Museum of Glass, New York 1988, pp. 62-76

VESSBERG 1952

VESSBERG O., Roman Glass in Cyprus, *Opuscula Archaeologica*, 7, Lund, C. W. K. Gleerup 1952

YOUNG 1993

YOUNG S.H., A Preview of Seventh-Century Glass from the Kourion Basilica, Cyprus, *Journal of Glass Studies*, 35, The Corning Museum of Glass, New York 1993, pp. 39-47

WELKER 1974

WELKER E., Die römischen Gläser von Nida-Heddernheim, *Schriften des Frankfurter Museums für Vor- und Frühgeschichte III*, Frankfurt am Main 1974

WELKER 1985

WELKER E., Die römischen Gläser von Nida-Heddernheim II, *Schriften des Frankfurter Museums für Vor- und Frühgeschichte VIII*, Frankfurt am Main 1985

INVENTAIRE EN VERRE PROVENANT DE EREŠOVE BARE,
ŠILJEGOVE BARE ET POPOVE BARE À VID

(R é s u m é)

L'inventaire en verre provenant des trois localités naronitaines: Erešove bare, Popove bare et Šiljegove bare remonte pour la majorité des cas à la période paléochrétienne. Seul le matériel de Šiljegove bare peut être daté plus tôt, ainsi que quelques exemplaires provenant d'Erešove bare, dont un fragment de récipient côtelé verticalement et un balsamaire campaniforme.

Le verre est, en raison de son aspect fragmentaire, divisé selon le type, la forme et la décoration en: lampes/gobelets coniques aux cannelures horizontales, gobelets coniques aux cannelures horizontales, récipient aux cannelures horizontales et incisions, récipients hémisphériques ou gobelets à lèvre convexe et bord droit, récipients coniques ou gobelets à lèvre convexe et bord droit, gobelets coniques à base convexe, gobelets ou récipients à lèvre arrondie, anses de gobelets sur pied, vaisselle sur fond lisse, vaisselle sur pied bas, bouteille?, plats, récipients côtelés verticalement, petits cubes mosaïqués, plaques d'orées en verre, balsamiques fusiformes et balsamiques campaniformes.

Neuf fragments (cat. n°s 1-9) de quelques lampes/gobelets coniques proviennent d'Erešove bare; nous les datons de la seconde moitié du IVe s. et de la première moitié du Ve s. quand ce type de lampe est en grand usage dans tout l'Empire (STERN 1999, p. 479/480; VAN LITH 1988, p. 62). Les fragments (cat. n°s 7 et 9) n'appartiennent peut-être pas à ce type; la qualité du verre et l'inclinaison de la paroi nous mettent en doute, car ce genre de verre décoré était fabriqué entre le Ier et le IIIe s. et même au-delà (BONNET BOREL 1997, AV V 42, T. 9, 42.1, p. 27/28, AV V 43,44, T. 9, p. 28, AV V 45-51, T. 10, p. 29/30; AV V 64.1, T. 13, p. 32/33).

Le fragment du récipient ou gobelet hémisphérique (cat. n° 15) est daté entre la seconde moitié du IIIe s. et la première moitié du Ve s. apr. J.-C. (GLUŠČEVIĆ 1995, p. 165/166-172, n^o cat. 1-23, T. 1-3; KIRIGIN 1984, p. 127/128, T. XII, 42, T. XIII, 44, T. XIV, 50, 52, 55-57), comme un fragment similaire (cat. n° 16) d'un récipient ou gobelet conique (GLUŠČEVIĆ 1995, p. 166-172, n^o cat. 25-29, T. 4, 25-29). Kirigin et Gluščević pensent à un atelier local, dalmate, salonitain pour ce type généralement occidental de vaisselle.

Les fragments de deux gobelets coniques à base convexes (cat. n°s 17 et 18) sont datés, se fondant sur les analogies mentionnées, entre le IVe s. et le VIe s. Ces analogies, mais également les teintes vert olive du verre indiquent une datation de l'époque paléochrétienne. La fragmentation nous incite cependant à la prudence et à laisser supposer une datation moins tardive ou, du moins, à prévoir une origine plus ancienne de ce type (ISING 1980, fig. 24. 24. 1-9, p. 315, h; fig. 38.8, 11, 12, p. 333, b; HAYES 1975, T. 10.140, p. 57).

Les fragments de trois gobelets ou récipients à lèvre arrondie (cat. n°s 19 - 21) formaient peut-être une lampe à trois anses à suspension (*monocandila*) ou des récipients coniques (introduits dans des *polycandilae*) ou bien des gobelets sur pied; à la première supposition font penser les probables anses (cat. n°s 22 et 23), et à la dernière une partie de pied de base (cat. n° 25). Les gobelets auraient pu servir de calice, de lampe ou de luminaire votif dans des lieux du culte paléochrétien où, habituellement, ils faisaient partie de l'inventaire, particulièrement en usage en Méditerranée entre le IVe s. et le VIIIe s. Ce type tire son origine d'Orient, étant assez rare en Occident (FADIĆ 1998, p. 243-246, fig. 2 et 3; FADIĆ 1994, pp. 213-219; FADIĆ 1992, p. 63-69). Les gobelets à lèvre arrondie ont été remplacés

à Rome au cours de la première moitié du Ve s. par des gobelets à bord coupé ou droit avec décoration gravée, en usage au IVe s. et durant les premières années du Ve s. (STERINI 2001, p. 27, fig. 10).

En raison de leur fragmentation il est difficile de déterminer avec précision à quel type de gobelet, récipient ou lampe appartiennent les fragments de vaisselle à fond lisse. (cat. n°s 26, 27, 28). Ce sont peut être des fonds de lampes/gobelets coniques aux rainures horizontales, ou de récipients ou gobelets à lèvre convexe ou arrondie. Les deux premiers fragments à fond conique replié ou à fond conique concave sont paléochrétiens, et cela devrait être aussi le cas pour le troisième auquel il faut toutefois laisser prévoir une datation plus ancienne car la morphologie du fond et la qualité du verre ne sont pas typiques (TOPIĆ 1999, p. 98, n^o cat. 22 et 23, T. II, 4 et 6; CLAIRMONT 1963, p. 99. T. XI, 444, 445).

En raison de leur fragmentation il est difficile de déterminer avec précision à quel type de verre, récipient ou plat appartiennent les fragments de vaisselle sur pied bas (cat. n°s 29-32, 34-37). Il s'agit surtout de vaisselle sur pied plein ou creux de forme circulaire; l'exception en est un fragment (cat. n° 36) sur pied plein doublement profilé, tel que ce type qui apparaît vers la seconde moitié du IIIe s. apr. J.-C., et surtout fréquent à partir de la fin du IVe s. apr. J.-C. en Orient et Occident. Il en est de même pour le fragment de récipient (cat. n° 37) sur pied plein en forme de ruban (STERINI 2001, pp. 31 et 32, fig. 18, 19, 20 (214-216); STERINI 1999, p. 87, fig. 9 n°s 103, 105, 119-131, 135).

Le fragment à lèvre courbée vers l'extérieur et bord circulaire en verre presque incolore à reflet grisâtre est apparemment un fragment de bouteille (cat. n° 38). La morphologie de la lèvre et la couleur du verre font penser à une datation paléochrétienne (STERINI 2001, p. 25/26, fig. 7, n°s 34, 38, 42).

Le fragment du récipient lisse et peu profond sans ornements à bord poli (cat. n° 39) est le produit d'un atelier occidental rhénan du IVe s. apr. J.-C. (ISINGS 1957, p. 144, forme 116a; GOETHERT - POLASCHEK 1977, forme 14, T. 30, 64). Le fragment de la partie supérieure du récipient à lèvre circulaire courbée vers l'extérieur (cat. n° 40) est peut-être un fragment d'un récipient-lampe à trois anses tels qu'ils étaient en usage particulièrement en Méditerranée du IVe s. au VIIIe s. (STERINI 1999, p. 85, 90, fig. 3; HADAD 1998, p. 64 et 68, fig. 1, type 1; YOUNG 1993, p. 43, fig. 6). La partie de la lèvre du récipient diagonalement côtelé avec bord circulaire courbé vers l'extérieur (cat. n° 41) est datée du IIIe s. apr. J.-C. (ROFFIA 1993, p. 75, n^o cat. 56).

Le fragment de récipient soufflé dans un moule verticalement côtelé (cat. n° 42) est daté du Ier s. apr. J.-C. (STERN 1995, n^{os} cat. 1, 7, 40, 43-49, 53-58, 71-78) probablement du dernier quart du Ier s. apr. J.-C. quand prévaut un verre presque incolore ou idiochromatique (STERN 1999, p. 451).

Les petits cubes mosaïqués (cat. n°s 43-48) en verre bleu ou vert opaque sont apparemment les parties d'une mosaïque murale paléochrétienne, et ne peuvent certainement être datés avant le Ier s. apr. J.-C. (NEWBY 1991, 35; SEAR 1975, 83, 95/96; CECHELLI 1922).

Des deux fragments en verre d'un revêtement de mur décoratif (cat. n°s 49 et 50), l'un nous est parvenu avec un feuillet doré sous une mince couche de verre. Le verre vert de la plaque servait de support au dessin sur le feuillet doré protégé par une mince couche de verre. Ces plaques naronitaines faisaient partie d'un revêtement mural paléochrétien, production probable d'un atelier romain du IVe s. apr. J.-C. (ROFFIA 1993, n^o cat. 443, p. 212).

Le fragment de verrerie le plus ancien provenant de Erešove bare est, avec le fragment du récipient côtelé soufflé dans un moule (cat. n° 42), celui de la panse du balsamaire campaniforme (cat. n° 52), daté entre les périodes flavienne et antonienne. (DE TOMMASO

1990, type 46, p. 69). Ce type de balsamaire est confirmé dans toutes les parties de l'Empire; en Méditerranée orientale, il subsiste jusqu'au IIIe s. (BIAGGIO SIMONA 1991, p. 148/149). Ces balsamaires naronitains sont probablement une importation d'Italie. Il est possible qu'ils aient été fabriqués, comme le laisse supposer Fadić, dans un atelier de l'Adriatique orientale (FADIĆ 1997, p. 80).

Le fragment de verrerie le plus récent provenant de Šiljegove bare est un fragment paléochrétien provenant d'un récipient hémisphérique ou gobelet à lèvre convexe et bord droit (cat. n° 14).

Un fragment de panse à rainures horizontales (cat. n° 10) pourrait être aussi paléochrétien mais nous n'avons pas suffisamment d'éléments de ce type pour en être sûr. Du ce même endroit provient en effet un fragment de panse de gobelets coniques à rainures horizontales (cat. n° 11), sur fond légèrement concave, tels qu'on les date bien avant, au Ier, IIe s. apr. J.-C. ainsi que des fragments de récipients hémisphériques à lèvre convexe et bord droit ornés de rainures horizontales et incisions (cat. n°s 12 et 13) que l'on peut dater, se fondant sur les analogies mentionnées, entre la fin du Ier s. et le IIIe s. apr. J.-C.

Le seul fragment de verrerie provenant de Popove bare (cat. n° 51) est un objet mobilier funéraire daté, par analogie avec des produits semblables, au IVe s. apr. J.-C. De telles fioles à baume étaient durant le rituel funéraire déposées dans les tombes d'hommes, de femmes ou d'enfants (MIGOTTI 1998, p. 100/101, 196b sur p. 62).

Traduction: Gérard Denegri

